

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА В РЕЗУЛЬТАТАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Бібік Надія Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор

Інститут педагогіки НАПН України

Україна

Соціалізація – складне соціальне явище, яке в науці характеризується як процес присвоєння індивідом об'єктивно заданих суспільством відповідних цінностей, норм діяльності і поведінкових стандартів. Цей процес, як правило, розгортається через взаємодію учня у системах соціалізації: «я - я», «я – інша людина», «я – суспільство», «я – світ».

Встановлено, що розвиток власного «Я» не може здійснюватися без інших людей, тобто без соціального оточення. Кожна людина, і школяр зокрема, будує своє «Я» на сприйнятих реакціях інших людей, з якими вона вступає в контакт. Через відносини з іншими, через їхні оцінки людина розуміє, якою вона є (теорія дзеркального «Я» особистості). Розвиваючись, особистість стає вимогливішою у виборі індивідів, які виконують роль дзеркала та здійснює добір зразків, що впливають на неї. Суть процесу сприйняття індивідом інших особистостей знаходимо в теорії «узагальненого іншого». Узагальнений інший – це загальні цінності та стандарти поведінки групи, що формують у членів цієї групи індивідуальний образ. Усвідомлення «узагальненого іншого» відбувається через процеси «прийняття» ролі та «виконання» ролі. Під час прийняття ролі відбувається спроба перейняти на себе поведінку особистості в іншій ситуації чи в іншій ролі.

Особливістю процесу соціалізації вважається динамічний перехід об'єктивного в суб'єктивне, діалектика організованого і стихійного, тобто довільного і того, що зумовлене приписами певного соціуму.

Таким чином, соціалізація постає двобічним процесом, завдяки якому індивід засвоює соціальний досвід, інтегруючись у соціальне середовище, в

систему наявних у ньому зв'язків, а з іншого боку – активно відтворює ці зв'язки, реалізуючи себе як особистість. Наукою доведено, що тільки народжуючись і проживаючи у соціумі, людина стає соціальною істотою. Поведінка людей, за дослідженнями генетиків, перебуває під генетичним контролем, але демографічні, медичні і технічні зміни призводять до її зміни. Так, наприклад, дослідники Л. Ерман, П. Парсонс допускають, що для людини ліміт простору, який виник у результаті урбанізації населення, може призводити до патологій соціальної поведінки.

Як стверджують вчені, у процесі соціалізації не можна обмежуватися тільки обсягом соціальних знань, його накопиченням, навіть якщо це стосується накопичення знань про соціальні дії (вміння і навички). Соціальний досвід, що передається поколіннями і сучасниками, представлений опредмеченими результатами їхньої попередньої діяльності, а також нематеріальними формами: нормами спілкування, духовними цінностями. У процесі навчання в школі дитина повинна задовольняти, як стверджують психологи, базові потреби в саморозвитку, самопізнанні, самовизначенні.

Залучення дітей до різноманітної колективної творчості за вмілого керівництва, буде сприяти прояву колективістської ідентифікації, яка дозволить уникнути багатьох стресових ситуацій, оскільки дитина внаслідок соціалізації навчиться визнавати за іншими, як і за собою, рівні права і обов'язки; зможе вимогливо ставитися до себе, як і до товаришів.

У зв'язку з тим, що людина є активним суб'єктом, взаємодія її з середовищем пов'язана не лише із засвоєнням його вимог, але і з можливістю змінювати середовище, впливати на нього. Взаємодія індивіда та соціального середовища в процесі соціалізації відбувається у формі адаптації та інтеріоризації. Адаптація передбачає пасивне пристосування людини до соціального середовища, а інтеріоризація – активну взаємодію індивіда з середовищем, у якому людина робить свідомий вибір.

У науковій літературі джерелами соціалізації особистості виділено: життєвий досвід, набутий у сім'ї і неформальному спілкуванні; соціальні

інститути, які забезпечують цілеспрямованість цього процесу (дитячі дошкільні установи; школа; позашкільні заклади та ін.); взаємний вплив людей у процесі спілкування й діяльності.

Школа – яскравий приклад соціокультурного середовища, в якому відбувається інтеграція дитини в систему соціальних взаємин, в різні типи соціальних спільнот (учнівський колектив школи, класний колектив) і їх підтримання протягом тривалого часу. Особливо актуально це для учнів початкової школи, для яких школа є новим соціальним середовищем, де до них висуваються нові соціальні вимоги.

Відомо, що малі діти мріють про те, щоб бути учнями. Першокласники дуже люблять школу, вчителів і, взагалі, вчитися. Для них цінним є статус учня, однокласника, школяра конкретної школи. Проте, з набуттям досвіду шкільного життя і дорослішанням, все це певною мірою нівелюється, набуває іншої цінності і ваги. Зокрема, для підлітка першорядними стають стосунки в колі ровесників, їхня оцінка вчинків, успіхів у навчанні.

Соціалізація учня як результат початкової освіти нормативно закріплено в Державних стандартах освіти, які передбачають інтегрований зміст і комплексний різноплановий вплив на особистість учня. Це стосується передовсім освітніх галузей Державного стандарту «Громадянська і історична освіта», «Соціальна освіта», «Здоров'язбережувальна» галузі, на її базі сформовано предмети, які покликані забезпечити соціалізацію учнів, створити елементарну теоретичну базу для засвоєння різних видів соціального досвіду, розвивати вміння користуватися системою цінностей суспільства.

Визнання компетентностей як соціально закріпленого освітнього результату вкупі з прагненням України інтегруватися в широкий освітній соціокультурний контекст потребують вироблення й інших особистісних якостей, які допоможуть забезпечити соціалізуючий вплив.

1. Усвідомлення багатозначності позицій і поглядів на те чи інше явище. Визнання факту різноманітності, неоднорідності – означає терпимість до партнерів у роботі, різні погляди на світ, різні образи світу.

2. **Бачення внутрішньої альтернативності рішень** (врахування плюсів і мінусів) будь-якої діяльності. Це потребує вміння планувати наслідки вчинків, дій, прогнозувати близькі й віддалені життєві перспективи.

3. **Настанова на співробітництво і діалог, вміння організувати спільну діяльність.**

4. **Уміння користуватися інформацією.** Інформація поширюється дуже швидко. А. Моль увів поняття « мозаїчної картини світу». Проблема в тому, щоб учень освоював цілісну, системну картину світу і розумів своє місце в ній.

5. **Розуміння унікальності культур, поглядів, звичаїв.** Це потребує вироблення крос-культурної грамотності, здатності побачити себе на місці іншого і зрозуміти його погляди, віру, переконання.

6. **Навчання співробітництву і діалогу на рівні взаємодії окремих людей, носіїв різних поглядів і культур.**

7. **Вироблення психології ненасильства, уявлень про політичні, соціальні, соціальні права і свободи людини.**

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Закономірності сучасного виховного процесу / І.Д.Бех // Педагогіка і психологія. – 2004. – №1. – С. 33–410.
2. Бібік Н. М. Структура і зміст соціальної компетентностей // Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія: – К. : Педагогічна думка, 2014. – С. 49 – 62
3. Лавриченко Н. М. Проблеми гуманістичного спрямування шкільної соціалізації: педагогічні роздуми і нотатки / Н. М. Лавриченко. – К., 2006. – 279с.
4. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти / О.Я.Савченко. – К.: Богданова А.М., 2009. –226с.